

Evliya Çelebi'nin Anlatısında 'Sınır Diplomasisi'

Güneş Işıksel

Evliya Çelebi (buradan sonra, EÇ), 1640 yılında Ketenci Ömer Paşa'nın kethüdası Hüseyin Ağa ile önce Dadyan Melik'in sarayına, ardından Kartlı Eli'ne gitti. 1646 ve 1647'de Tebriz'de bulundu ve ardından yeniden Tiflis'e uğradı. 1655'te koruyucusu Melek Ahmed tarafından gene İran'a gönderildi. 1657'de Lviv'e gitmezden önce Rákóczi György'nin sarayında bulundu. Üç yıl sonra, koruyucusunun yönlendirmesiyle Dubrovnik'e ve ardından Zagreb'e doğru yolculuğa çıktı. Ertesi yıl yine Erdel'e gitti. 1665'te Kara Mehmed ile birlikte üzerinde çokça durulmuş Viyana yolculuğuna çıktı. Son olarak, 1672'de Mısır Vâlisi Kethüda İbrahim Paşa'nın isteği üzerine önce Func Sultanı'nın peşisıra Habeş Kralı'nın saraylarına elçi olarak gitti.

Yukarıdaki çok da ayrıntılandırılıp inceltilmemiş sıralama, sanırım, göz ardı edilmiş bir – aslında iki – sorun/uyu imliyor. Bunlardan bu sunumu daha az ilgilendireni, EÇ'nin pek de inandırıcı bulmadığım seyyah ve nedim biçiminde yaygın 'meslek' tanımının ne kadar yerinde olduğu. Aslına bakılırsa, EÇ her şeyden önce farklı kul kapılarında hizmet gören bir iş eriydi ve belki de 'hoş sohbet olması' ve 'nüktedanlığı' sayesinde, Memâlik-i Mahrûse içinde ve dolaylarında, ulaklık ve daha önemlisi arabuluculuk hizmeti veriyordu.

Bu sunumu asıl ilgilendiren ise EÇ'nin yukarıdaki sıralamaya göre gittiği yerler. Bu panel boyunca irdelediğimiz 'sınır diplomasisi' olgusunun Türkçe yazılmış ayrıntılı izlerinin pek az olduğu göz önünde tutulduğunda Seyâhatnâme'nin on cildi apayrı bir önem kazanıveriyor. Bu sunumda Seyâhatnâme'de buldukları hâlleriyle EÇ'nin sınır diplomasisi bağlamında gerçekleştirdiği gezilerden yola çıkarak Yeni Çağda 'sınır diplomasisi'nin ne olduğuna yönelik bir açılım getirilmeye çalışılacak.